

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล

อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พัชรพล มีทรัพย์¹

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก

นางลักษณ์ ใจฉลาด

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก

ธนสาร เฟื่องฟูม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก

ธิปไตย สุนทร

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก

รับต้นฉบับ: 31 มกราคม 2559 รับผิดชอบ: 11 เมษายน 2559

บทความวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นปราชญ์ชาวบ้านในเทศบาลตำบลพลายชุมพล จำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้รูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการวิจัยพบว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ที่ศึกษาจำนวน 20 ภูมิปัญญาแยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ดังนี้หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนาจำนวน 1 ภูมิปัญญา หมวดศิลปกรรม และโบราณคดีจำนวน 7 ภูมิปัญญาหมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจจำนวน 5 ภูมิปัญญา หมวดชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการจำนวน 7 ภูมิปัญญาซึ่งสามารถสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นตามขอบเขตด้านเนื้อหาด้านคติ ความเชื่อด้านการบริหารจัดการด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการและ ด้านการถ่ายทอดและสืบสานได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ด้านคติ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในชุมชนทั้งการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการละเล่น และกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในชุมชนล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ด้านการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพล ส่วนใหญ่จะถูกบริหารจัดการโดยผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือเจ้าของภูมิปัญญา ด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลเกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต ความอยู่รอดและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ด้านการถ่ายทอดและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลเกิดจากการได้รับถ่ายทอดมาจากผู้รู้จากเครือญาติและเกิดจากประสบการณ์โดยตรงประกอบกับความสนใจความชอบและความศรัทธาในภูมิปัญญา

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, เทศบาลตำบลพลายชุมพล

¹ การติดต่อและการร้องขอบทความนี้ กรุณาส่งถึง พัทธพล มีทรัพย์ คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลก E-mail: pmees@hotmail.com

The Study of Local Wisdom of Phai-Chumphon Municipality, MuangPhitsanulok District, Phitsanulok Province

Phutcharawalai Meesup¹

Pibulsongkram Rajabhat University

Thanasarn Phengphum

Pibulsongkram Rajabhat University

Nongluck Jaichalad

Pibulsongkram Rajabhat University

Tippathai Soontorn

Pibulsongkram Rajabhat University

Received: 31 January 2016 Accepted: 11 April 2016

Research Article

The purpose this research was to gather body of knowledge on local wisdom in Tambon Phlai Chumphon Municipality, Muang Phitsanulok District, Phitsanulok Province. The sample of this research was purposively selected from 20 local wisdom scholars in the Municipality. Data were collected using unstructured interviews and a record form. Descriptive data analysis was employed, the findings were as follows;

Local wisdom of Tambon Phlai Chumphon Municipality, Muang Phitsanulok District, Phitsanulok Province, could be categorized according to the Office of National Culture Commission into 4 different categories including; 1) 1 local wisdom related to tradition, belief, and religion, 2) 7 local wisdom related to art and archaeology, 3) 5 local wisdom related to dancing, music and recreation, and 4) 7 local wisdom related to life, way of living, and science. These categories can further summarized into 5 dimensions including the *Content*, *Belief*, *Management*, *Evolution*, and *Transferring of local wisdom*.

The *Content* of the local wisdom was found to be related to how people employed knowledge, skills, beliefs and behaviors which express relationship between human, nature and environment. People activities were found to be related to the survival of individuals, groups and communities. The *Beliefs* associated with the local wisdom were mainly found on how to enhance the community morale and how to strengthen community unity. People activities were found to be related to traditions and rituals of the communities as well as the people way of life. In the area of *Management* of local wisdom, it was found to be mostly managed by the community leader or owner of wisdom. The *Evolution* of local wisdom was found to be associated with the need for survival and comfort of living. The *Transferring* of local wisdom was mainly occurred from the knowledge of kinship and from direct experiences of those who had faith and passion with such local wisdom.

Keywords: local wisdom, Tambon Phai Chumphon Municipality

¹Correspondence concerning this article and requests for reprints should be addressed to Phutcharawalai Meesup
Pibulsongkram Rajabhat University E-mail: pmees@hotmail.com

บทนำ

“ภูมิปัญญา” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน เป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่พิเศษกว่าสัตว์อื่น ๆ กล่าวคือ มีมันสมองที่มีความสามารถในการคิดค้น เรียนรู้ แก้ปัญหาและมีการสืบทอดแบบแผนความรู้เป็นมรดกมาช้านาน แม้ว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดเป็นมรดกมาช้านาน แต่มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ค่าใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรม (ประเวศ วะสี, 2534)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอดของสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนไว้ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่หล่อเลี้ยงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองการพัฒนาเพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของแต่ละสังคม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่เหมาะสม ทรงคุณค่าและมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อีกทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและอำนวยประโยชน์ในการทำงานเพื่อพัฒนาชนบทของกลุ่มบุคคล เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้เป็นแนวทางในการทำงานให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกเป็นพื้นที่ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท เป็นชุมชนหนาแน่น มีถนนลาดยางและคอนกรีตเชื่อมติดต่อกันห่างจากอำเภอ 4 กม.แต่ก่อนเป็นสถานที่ชุมนุมของกองกำลังไพร่พลเป็นที่ตั้งฐานทัพของฝ่ายพระนเรศวรมหาราชเพื่อที่จะเคลื่อนไปสู่จุดอื่น ดังนั้น จึงเป็นที่มาของคำว่า **"พลายชุมพล"** ทำให้ตำบลพลายชุมพลมีภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้านที่หลากหลาย เช่น งานปั้นพระประติมากรรม งานพิธีทางศาสนา แม่เพลงพวงมาลัย เครื่องสาย(ซอ) ฯลฯ ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่หล่อเลี้ยงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน สมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิมเพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย (เทศบาลตำบลพลายชุมพล, 2557).

การปรับเปลี่ยนจากชุมชนในสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ประกอบกับการไหลบ่าของวัฒนธรรมเมือง กระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่ถาโถมเข้ามาพร้อมกับความเจริญของเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกไร้พรมแดน

การสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและความเป็นไทย มีความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่รอดในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมเมืองอย่างเต็มตัว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จักต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่รับเอาวัฒนธรรมเมืองมาเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตโดยมีรู้เท่าทัน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก, 2553)

จากการปรับเปลี่ยนของสังคมทำให้การตระหนักและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป และอาจเกิดจากปัญหาในเรื่องการวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบทอดที่ยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มคนใกล้ชิดเท่านั้น จึงทำให้ภูมิปัญญาบางอย่างเลือนหายไป คณะผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเพื่อศึกษาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลที่ควรจะได้รับ การอนุรักษ์และสืบสาน การอนุรักษ์บำรุงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ อีกทั้งยังงานวิจัยนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 ของเยาวชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนด้านทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และยังเป็นแนวทางในการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เป็นการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นตามสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็น 5 หมวด คือ หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา หมวดที่ 2 ภาษาและวรรณกรรม หมวดที่ 3 ศิลปกรรม และโบราณคดี หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมวดที่ 5 ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการ และสังเคราะห์และสรุปสาระสำคัญของข้อมูลตามองค์ประกอบของข้อมูลภูมิปัญญาใน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านคติและความเชื่อ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ และด้านการถ่ายทอดและสืบสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

การสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของ เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

การสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก คณะผู้วิจัยกำหนดกรอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็น 5 หมวด คือ หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา หมวดที่ 2 ภาษาและวรรณกรรม หมวดที่ 3 ศิลปกรรม และโบราณคดี หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมวดที่ 5 ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก คณะผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพิจารณากำหนดเป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยวารสาร เพื่อนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปสาระสำคัญของข้อมูล และนำมากำหนดเป็นองค์ประกอบของข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วย เนื้อหา คติและความเชื่อ การบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ การถ่ายทอดและสืบสาน

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจ และเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

- 1) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชนเทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
- 2) ประชุมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัย
- 3) เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ต่างๆ ของเทศบาลตำบลพลายชุมพล โดยการศึกษา สำรวจ สัมภาษณ์ และการจัดเวทีกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ร่วมวิจัย
- 4) ประชุมเพื่อจัดทำแผนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับผู้ร่วมวิจัย และจัดหมวดของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามการแบ่งประเภทของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

แหล่งข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านในเทศบาลตำบลพลายชุมพลจำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นประชาชนบ้านที่ได้รับการแนะนำและติดต่อโดยผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านในเทศบาลตำบลพลายชุมพล

เครื่องมือและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญา โดยมีรายละเอียดในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structure Interview) มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับเทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก และแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2) นำองค์ประกอบที่ได้จากการกำหนดขอบเขตองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก มาออกแบบเพื่อสร้างประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับสิ่งที่ต้องการวัด (Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.67 – 1.00 จากนั้นทำการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำไปใช้

แบบบันทึกข้อมูลภูมิปัญญา มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพิจารณากำหนดเป็นองค์ประกอบของข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) นำแบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาออกแบบเพื่อสร้างแบบบันทึกภูมิปัญญาให้ครอบคลุมตามแบบสัมภาษณ์และองค์ประกอบของข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) นำแบบบันทึกภูมิปัญญาที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบบันทึกภูมิปัญญา ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและนำไปใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก และบันทึกรายละเอียดภูมิปัญญาตามองค์ประกอบที่กำหนด โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง เดือนมิถุนายน 2558

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกภูมิปัญญา โดยใช้รูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อสรุปประเด็น

ผลการวิจัย

ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ที่ทำการศึกษามีจำนวน 20 ภูมิปัญญา เมื่อแยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็น 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา จำนวน 1 ภูมิปัญญา คือ ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน

หมวดที่ 2 ภาษาและวรรณกรรม ตำบลพลายชุมพลไม่ปรากฏภูมิปัญญาในหมวดนี้

หมวดที่ 3 ศิลปกรรม และโบราณคดี จำนวน 7 ภูมิปัญญา ได้แก่ การปั้นพระ การทำบายศรี การแทงหยวก การตัดกระดาษ การสานตะกร้า การสานของเล่น และสถาปัตยกรรมวัดวังหิน

หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ จำนวน 5 ภูมิปัญญาได้แก่ เพลงพื้นบ้าน รำวงย้อนยุค ลำตัด การเล่นระนาดเอก และการละเล่นลูกช่วง

หมวดที่ 5 ชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ จำนวน 7 ภูมิปัญญาได้แก่ วัฒนธรรมอาหาร การทำกล้วยอบเนย การทำน้ำพริก การทำขนมไทย การทำกระแช่ การทำลูกประคบ และการทอผ้า

โดยคณะผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นแยกตามสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติใน 5 หมวด ดังนี้ (1) หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา คือ ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน (2) หมวดศิลปกรรม และโบราณคดีคือ การสานตะกร้า (3) หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจคือ เพลงพื้นบ้าน (4) หมวดชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการคือ การทำกล้วยอบเนย ส่วนหมวดภาษาและวรรณกรรม จากการสำรวจ ทั้งการสอบถาม และสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่สื่อความหมายด้วยเสียงหรืออักษรที่มีกำหนดไว้เป็นแบบแผนเพื่อใช้เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ขาวความเคลื่อนไหวทางภาษา และวรรณกรรมที่สื่อสารผ่านสื่อมวลชน หรือกิจกรรมเกี่ยวกับการประพันธ์และหนังสือยังไม่มีปรากฏ

หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา

ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาประเพณีการทำบุญกลางบ้าน คือ นายอนุชา แผลก่อง

เนื้อหา ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน เป็นประเพณีที่จัดภายนอกศาสนสถาน ชาวบ้านจะเลือกวันจัดที่เหมาะสม โดยจัดในบริเวณลานกว้างในหมู่บ้านที่เป็นสถานที่ที่เคยจัดกันมาเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการชุมนุมชาวหมู่บ้านมาร่วมจัดงานประเพณีร่วมกัน โดยประเพณีจะมีการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ มาสวดพระปริตรพระพุทธมนต์ในเวลาค่ำ และตอนเช้าวันรุ่งขึ้นจะมีการสวดมนต์ ทำบุญถวายภัตตาหารพระสงฆ์

คติ ความเชื่อ คติความเชื่อของประเพณีการทำบุญกลางบ้าน เป็นคติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ในการขอขอบคุณบรรพบุรุษที่ประทานความอุดมสมบูรณ์ในการทำสวน ทำนา และเป็นการสะเดาะเคราะห์คนในหมู่บ้านทั้งหมด และสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางเกษตรกรรมของคนในชุมชน โดยประสานกับคติทางพุทธศาสนาด้วยการจัดให้มีการทำบุญเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ และเพื่อความเป็นมงคลความอุดมสมบูรณ์ของคนในหมู่บ้านหลังฤดูเก็บเกี่ยว

การบริหารจัดการ ประเพณีการทำบุญกลางบ้านจะมีผู้นำในหมู่บ้าน เช่นผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำในการบริหารจัดการ โดยมีการพูดคุย และประชุมกับกรรมการหมู่บ้าน ตั้งแต่การกำหนดวัน การจัดสถานที่ การนิมนต์พระ และกำหนดการในการดำเนินการต่างๆ โดยในแต่ละปีอาจจะมีการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลตำบล

การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ในอดีตประเพณีการทำบุญกลางบ้านจะใช้ศาลากลางหมู่บ้านเป็นสถานที่ในการทำบุญ หรือทำกิจกรรมใด ๆ ร่วมกัน เป็นศูนย์รวมจิตใจ และศูนย์รวมในการทำกิจกรรมของคน

ในหมู่บ้าน โดยมีผู้นำหมู่บ้าน เช่นผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำในการทำกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนา ปัจจุบันใช้ลานกว้างหน้าบ้านของผู้ใหญ่บ้าน และใช้สถานที่นั้นเป็นสถานที่ทำบุญต่อ ๆ กันมาเป็นประจำทุกปี

การถ่ายทอดและสืบสาน ในการถ่ายทอดและสืบสานมีความเชื่อว่าหากบรรพบุรุษเคยจัดประเพณีงานบุญกลางบ้านขึ้น ณ สถานที่ใด ต้องมีการกระทำสืบต่อในสถานที่นั้นเป็นประจำทุกปี หากยกเลิกไม่กระทำต่อ จะเกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้านนั้นฉะนั้นประเพณีการทำบุญกลางบ้านจึงเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยคติและความเชื่อของคนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 1 การนำเงิน อาหาร และตุ๊กตาดินมาใส่เป้ที่ลานกว้างบริเวณหน้าบ้าน

หมวดที่ 3 ศิลปกรรม และโบราณคดี

การสานตะกร้า ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาการสานตะกร้า คือ นางบัวล้อม ชโลมไพร

เนื้อหา ผลิตภัณฑ์จักสานทางมะพร้าวภาษาถิ่นเรียกว่าผลิตภัณฑ์จักสานแซมมะพร้าว จัดทำเพื่อใส่ของเพื่อนำไปทำบุญที่วัดใช้ใส่ของเวลาไปจ่ายตลาดหรือซื้อของหรือใช้เก็บอุปกรณ์ตัดเย็บ อุปกรณ์ช่างอื่น ๆ ทำด้วยทางมะพร้าว หรือที่ชาวบ้าน เรียกว่า แซ่มะพร้าว และตกแต่งด้วยหวาย ส่วนแหล่งที่มาทางมะพร้าวหรือแซมมะพร้าวนั้นสามารถหาได้จากแหล่งต่าง ๆ ในหมู่บ้านหาและพบได้ทั่วไป ส่วนหวายนั้นต้องซื้อ ซึ่งปัจจุบันหวายมีราคาแพงขึ้น

คติ ความเชื่อ งานหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในตำบลพลายชุมพลส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการทำเครื่องจักสานต่างๆ อาทิ ตะกร้า กระบุง กระเชอ ไม้กวาดทางมะพร้าว ฯลฯ ไว้ใช้กันเองในครัวเรือนใช้ในการทำมาหากินเพื่อประกอบอาชีพด้วยสภาพภูมิประเทศที่ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้นานาชนิดรวมทั้งป่าไผ่ที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน แต่เมื่อกาลเวลาผันแปรเทคโนโลยีและวัฒนธรรมสมัยใหม่เดินทางมาถึงสภาพภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงไปภูมิปัญญาด้านการทำหัตถกรรมพื้นบ้านค่อยๆ ถูกทดแทนด้วยข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นวัสดุสังเคราะห์ต่างๆ เช่น พลาสติก

การบริหารจัดการ การสานตะกร้า ยังไม่ปรากฏการบริหารจัดการที่เด่นชัดนัก เนื่องจากเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่ได้ทำเป็นธุรกิจ จะผลิตก็ต่อเมื่อมีลูกค้ามาสั่งเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ตะกร้าทางมะพร้าวเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนพลายชุมพลมาช้านาน จัดเป็นงานหัตถกรรมที่มีความเก่าแก่ประเภทหนึ่งเพื่อ

สนองประโยชน์ใช้สอยการดำรงชีวิตของมนุษย์ เครื่องจักสานไม้ไผ่และหวายของไทยเกิดขึ้นมาจากชีวิตความเป็นอยู่ระดับพื้นบ้านในสังคมเกษตรกรรมและวิวัฒนาการเรื่อยมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งต่อไป เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีที่สุด มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สวยงามน่านำไปใช้สอยในพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆของประเทศ เป็นมรดกที่สืบทอดกันมายาวนานจนกลายเป็นหัตถกรรมที่มีความสำคัญในชุมชน

การถ่ายทอดและสืบสาน วิทยาการการสานตะกร้า เริ่มต้นจากมีวิทยากรมาฝึกอบรมให้ และได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองมาประกอบด้วยเพราะอยากจะทำลวดลายใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายแต่ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานทางภาครัฐที่จะสนับสนุนอย่างจริงจัง เพราะยังไม่ได้ผลิตในปริมาณที่มากจนสามารถนำออกไปวางจำหน่ายได้ จะผลิตก็ต่อเมื่อมีลูกค้ามาสั่ง ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าที่รู้จักโดยการบอกต่อปากต่อปากของผู้ที่เคยมาพบเห็นและผู้ที่เคยใช้ผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 2 การสานตะกร้าจากทางมะพร้าว หรือ ช่่มะพร้าว

หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ

เพลงพื้นบ้าน ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาการละเล่นเพลงพื้นบ้าน คือ นางสาวศ มาจันทร์ และคณะ

เนื้อหา การละเล่นเพลงพื้นบ้านมีการสืบทอดมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายและเป็นวัฒนธรรมที่มีระยะเวลา มากกว่าหนึ่งร้อยปี เพลงพื้นบ้านมักจะเล่นในโอกาสรื่นเริงงานมงคลและตรุษสงกรานต์ มีผู้เล่นตั้งแต่ 2-10 คน ซึ่งอุปกรณ์ที่นิยมนำมาใช้ในการละเล่น เช่น รำมะนา ฉิ่ง กลอง เป็นต้น ในด้านวิธีการเล่นนั้นส่วนมากจะแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายที่จะคอยร้องเพลงในลักษณะโต้ตอบกันเรื่องและเนื้อหาของเพลงที่นำมาแต่งและขับร้องจะเป็นการนำสภาพของท้องถิ่นและรูปแบบการดำเนินชีวิตมาแต่งเป็นกลอนและบทเพลงร้องกันเอง และยังได้มีการปรับแต่งเนื้อร้องให้ทันสมัยอยู่เสมอเพื่อสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

คติ ความเชื่อ การละเล่นในงานหรือก่อนการร้องบทเพลงพื้นบ้านจะต้องร้องขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนร้องทุกครั้งเพื่อให้การแสดงลุล่วงไปได้ด้วยดีในตำบลพลายชุมพล การละเล่นเพลงพื้นบ้านจะอยู่ในรูปของกิจกรรมในชมรมผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกัน มีการพบปะสนทนา ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันของผู้สูงอายุในชุมชน

การบริหารจัดการ การบริหารจัดการในการละเล่นเพลงพื้นบ้าน จะมีผู้นำของชมรมผู้สูงอายุในตำบลเป็นผู้บริหารจัดการในด้านต่างๆ เช่น การรับงาน การติดต่อ การฝึกซ้อม

การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ปัจจุบันการละเล่นเพลงพื้นบ้านได้มีการปรับแต่งเนื้อร้องให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อสอดคล้องกับสภาพสังคม ส่วนใหญ่ในเทศบาลตำบลพลายชุมพลจะไม่ปรากฏการละเล่นพื้นบ้านเช่นนี้ในบริบททั่วไป แต่จะมีเป็นการแสดงสาธิตในงานประเพณีสำคัญของชุมชนเท่านั้น เช่น ในวันสงกรานต์ที่มีการรดน้ำดำหัว ขอพรผู้สูงอายุในตำบล

การถ่ายทอดและสืบสาน ลักษณะของการถ่ายทอดการละเล่นเพลงพื้นบ้านของตำบลพลายชุมพลจะเป็นลักษณะของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีสมาชิกคือผู้สูงอายุในชุมชน และมีการถ่ายทอดให้กับบางองค์กรที่มีการว่าจ้างให้ไปสาธิต หรือ แสดงในที่ต่างๆ บ้างในบางโอกาส

ภาพที่ 3 การละเล่นเพลงพื้นบ้านในชมรมผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลพลายชุมพล

หมวดที่ 5 ชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ

กล้วยอบเนย ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาการทำกล้วยอบเนย คือ นางการะเกตุ โพธิ์สะวัง

เนื้อหา เป็นผลผลิตของกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพลเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่ขาดรายได้และขาดอาชีพจึงรวมตัวกันคิดค้นและสร้างอาชีพจึงนำกล้วยที่มีอยู่มาแปรรูปเป็นกล้วยอบเนยจำหน่ายในตลาดทั่วไป แหล่งชุมชนบริเวณที่คนสัญจรไปมา หรือทำส่งห้างสรรพสินค้า

คติ ความเชื่อ สมาชิกกลุ่มสตรีทุกหมู่บ้านในตำบลรวมตัวกันสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นการจัดตั้งกลุ่มเพื่อให้เกิดความสามัคคีกันภายในชุมชน

การบริหารจัดการ การผลิตกล้วยอบเนยของกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพล เป็นการจัดตั้งกลุ่มโดยสมาชิกร่วมกันคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจำนวน 10 คนซึ่งมาจากตัวแทนแต่ละหมู่ ในทุกๆ 2 เดือนจะประชุมกัน 1 ครั้งเพื่อสรุปเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ค่าแรง และรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ในอดีตกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพล จะผลิตเฉพาะกล้วยอบเนย เพื่อจำหน่ายในกลุ่มเล็กๆ แต่ในปัจจุบันได้ขยายการผลิตของผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น เผือกอบเนย ฟักทอง กล้วยรสต่างๆ โดยมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ได้ทำวิจัยเรื่องการปรับปรุงระบบการผลิตกล้วยอบเนย ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัด

พิษณุโลก เพื่อปรับปรุงระบบการผลิตกล้วยอบเนยโดยลดต้นทุนและความสูญเสียในการผลิต และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ให้งบประมาณและอุปกรณ์สนับสนุนในการผลิตในรูปแบบใหม่ๆ ออกมา โดยมีการควบคุมมาตรฐานของการผลิตไปด้วย

การถ่ายทอดและสืบสาน การถ่ายทอดผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพล ถ่ายทอดโดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพลมีสถานที่ผลิตผลิตภัณฑ์อย่างเป็นรูปแบบ และได้มาตรฐาน โดยการควบคุมของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว) และยังเปิดให้ผู้สนใจเข้าชมวิธีการและขั้นตอนการผลิตได้ที่กลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพล 117/3 หมู่ 5 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

ภาพที่ 4 การผลิตกล้วยอบเนยและผลิตภัณฑ์อื่นๆ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรบ้านพลายชุมพล

อภิปรายผล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เมื่อแยกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พบว่าส่วนใหญ่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะอยู่ในหมวดศิลปกรรม และโบราณคดีและหมวดชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการดำรงชีวิตบุคคลในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรัตนะ บัวสนธ์ (2537) ที่ได้ให้มุมมองว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือกระบวนการทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อมซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละสมัย โดยกระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ 3 ลักษณะลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

เมื่อสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นตามขอบเขตด้านเนื้อหาด้านคติ ความเชื่อด้านการบริหารจัดการด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการและด้านการถ่ายทอดและสืบสาน มีการอภิปรายในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านเนื้อหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของบุคคล กลุ่ม และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง แล้วนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม(ประเวศ วะสี, 2534; รัตนะ บัวสนธ์, 2537; เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540; กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ, 2542; สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, 2542; อังกุล สมคะเนย์, 2542)ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลจึงเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสุขในชุมชน

ด้านคติ ความเชื่อ คติ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในชุมชน ทั้งการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ด้วยการละเล่น และกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในชุมชนล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น เนื่องจากเทศบาลพลายชุมพลยังมีที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีความเจริญและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นความเชื่อของชุมชนในเทศบาลตำบลพลายชุมพลจึงอยู่ในรูปของการรวมกลุ่ม ชมรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม เพื่อความอยู่รอดของภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดมาจากอดีต สอดคล้องกับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

ด้านการบริหารจัดการ ในด้านบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลส่วนใหญ่มักจะถูกบริหารจัดการโดยผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือเจ้าของภูมิปัญญา เป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญจากชุมชน เนื่องจากเทศบาลตำบลพลายชุมพลได้แบ่งการปกครองในลักษณะของการปกครองส่วนท้องถิ่น และยังให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็นนายกเทศบาลฯ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน อีกทั้งเทศบาลตำบลพลายชุมพลยังมีระเบียบ/กติกาในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ชุมชนจึงยังให้ความสำคัญ นับถือผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือเจ้าของภูมิปัญญาอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับประเวศ วะสี (2534) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญประสบการณ์จึงมีความเคารพผู้อาวุโสเพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลจึงมีผู้นำกลุ่มหรือชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งจะเป็นผู้ที่สามารถประสานและเข้าถึงหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมภูมิปัญญาของตนได้

ด้านการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลเกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต ความอยู่รอดและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต

อีกทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปการไหลบ่าของวัฒนธรรมเมืองที่เข้ามาพร้อมกับความเจริญของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ชุมชนพยายามปรับตัว ทั้งแนวคิด วิธีการ และขั้นตอนของภูมิปัญญา เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลยังคงอยู่ เช่น การรวมกลุ่มเพื่อตั้งเป็นชมรม การปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย การประยุกต์ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมการสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้นและประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้(กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ, 2542; ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2542)

ด้านการถ่ายทอดและสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลเกิดจากการได้รับถ่ายทอดจากผู้รู้จากเครือญาติและเกิดจากประสบการณ์โดยตรงประกอบกับความสนใจความชอบและความศรัทธาในภูมิปัญญานั้นๆ อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลพลายชุมพลยังได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลในการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวันสำคัญ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปสอนนักเรียนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรัตนะ บัวสนธ์ (2537) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญามีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคลซึ่งการถ่ายทอดนั้นมิทั้งการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การประชุมเพื่อตกลงร่วมกัน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กล่าวว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ประกอบไปด้วย การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การคิดร่วมกัน การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน และการบรรยาย หรือ เวทีชาวบ้าน ซึ่งความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเทศบาลตำบลพลายชุมพลได้มาจากประสบการณ์ และความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งระหว่างการสืบทอดมีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรมีการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมในการนำมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และยังเป็นแนวทางในการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความคาดหวังของชุมชนและควรมีการศึกษาแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและ
การจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ. (2542). วิถีไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมฟอร์มจำกัด.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน.(2545). รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย
ในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เทศบาลตำบลพลายชุมพล. (2557). ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลพลายชุมพล. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2557.
จาก <http://www.พลายชุมพล.com/>.
- ประเวศ วะสี. (2534). การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน
กับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. (2542). เครือข่ายชุมชนวิทยาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงราย : ศูนย์วิจัยและ
พัฒนาการแพทย์พื้นบ้านสถาบันราชภัฏเชียงราย.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2537). ที่มาและความหมายของภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ส่งเสริมการเกษตร, กรม. (2557). ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2557.
แหล่งที่มา <http://tkagri.doae.go.th/temp.2551> .
- สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์. (2542). การกระจายอำนาจการศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. นครราชสีมา:
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก. (2553). มหกรรมรวมพลัง
เครือข่ายการพัฒนาสังคมและวันเยาวชนแห่งชาติ. (2557). สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2557 จาก
<http://www.phitsanulok.m-society.go.th/>.
- อังกุล สมคะเนย์. (2542). เราจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนได้
อย่างไร. อุบลราชธานี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ชาวบ้านไทย. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.